

УКРАЇНСЬКА КНИГА

---

1 9 7 4

UKRAINSKA KNYHA

2

1974

UKRAINIAN BIBLIOGRAPHIC QUARTERLY

4th YEAR

THE UKRAINIAN BOOK
DAS UKRAINISCHE BUCH
LE LIVRE UKRAINIEN

Editor: Bohdan Romanenchuk
Associate: Vasyl Lew
Editors: Mykola Kravchuk

ЗМІСТ:

Авторські права і Сов. Союз, Б. Романенчук	33
Пресовий концерн І. Тиктора, М. Кравчук	36
Перший твір Д. Ярославської, Р. Кухар	42
Повшехна Деклярація Прав Чловека, Б. Николин	45
О. Веретенченко. Заморські вина, В. Гаврилюк	45
Ф. Гарсія Льорка, Чотири драми, Р. В. Кухар	47
А. Галан. Невигадане, Н. Пазуняк	48
„Письменники рад. України”, Д. Б. Чопик	49
Юрій Бойко, Вибране, Л. Рудницький	50
В. Желеньскі. Забуїство Перацкего, П. Мірчук	51
Б. Федчук. Загадки, Д. Б. Чопик	53
І. Гриньох. Куди прямує Ватикан?, Р. Богданович	55
„Софійський музей”, О. Соколишин	56
Календар альманах У. голосу, Ст. Радіон	57
Пошуки за україністикою, Ст. Радіон	58
О. Бородін. Біогр. словник, Роман Верес	59
Кісь Я. Промисловість Львова, Роман Верес	59
Bulat John. Illustrated postage stamp History of W. Ukraine Rep., О. Соколишин	60
З листів до редакції	61
Бібліографія: Спомини	63
Надіслані видання	

Передплата 1974 Subscription \$5.00

Publisher: UK KYIW Publishing

4800 North 12th St., Philadelphia, Pa 19141, USA

Printed by "Homin Ukrainy" Publ. Co. Ltd., 140 Bathurst St., Toronto 133, Ont., Canada.

АВТОРСЬКІ ПРАВА І СОВЕТСЬКИЙ СОЮЗ

Б. Романенчук

Як відомо, Советський союз понад 20 років стояв осторонь від Женевської конференції з 1952 р., на якій понад пів сотні європейських і заокеанських держав прийняли закон про охорону авторських прав (див. У. К. ч. 3-4/1973/65-72) і видавав твори західних авторів без будь-яких зобов'язань супроти авторів. Причини того, що ССРСР не належав до Женевської ні до жадної іншої міжнародної конвенції (це такий советський інтернаціоналізм), могли бути різні, але одною з них напевно була нехоть платити гонорари „буржуазним” авторам або просто незацікавлення західною літературою. А великої користи від західних видавців, які б цікавилися советськими авторами, вони не бачили. Та їх і не було довгий час, бо советською літературою ніхто не цікавився, а клясики російської літератури були вже загальною власністю, поза законом про авторські права.

Нагло в лютому 1973 р. Сов. союз повідомив ЮНЕСКО про своє бажання приступити до Женевської конвенції (ЮСіСі). Наглий зворот у політиці ССРСР прийняли в ЮНЕСКО з великим захопленням як довго очікуваний акт, що Сов. союз нарешті хоче брати відповідальність за видавання творів західної літератури, і готові були зробити все, щоб задовільнити нового члена в ЮСіСі.

Незабаром одначе той запал остиг, коли стало відомо, що президія Верховного совета тиждень раніше прийняла особливу поправку до свого закону про авторські права, яка обмежує право советських авторів видавати свої твори за кордоном. Поправка була ухвалена 21 лютого, а опублікована тиждень пізніше, 28 лютого, в Вістях Верховного совета.

Тим часом „Нью Йорк Таймс” опублікував 27 лютого урив-

ки відкритого листа, що його надіслали до ЮНЕСКО три советські вчені-дисиденти: А. Сахаров, В. Максимов та А. Галіч, які остерігали ЮНЕСКО, що приступлення СРСР до ЮСіСі може бути використане для того, щоб зміцнити й поширити советську державну контролю над советськими письменниками-дисидентами. Вони звернули увагу, що советська влада може вжити ЮСіСі як легальне виправдання советської цензури на міжнародному форумі. Якби советська влада, писали вони, мала була ту силу давніше, то західний світ був би позбавлений таких творів російської літератури, як Анни Ахматової, Бориса Пастернака, Олександра Твардовського та й інших поетів, мистців, композиторів.

Аргументи советських вчених на основі згаданої поправки до закону про авторські права були зовсім переконливі, і після того стало ясно, що головною інтенцією згаданої поправки було якраз бажання сов. властей тотально контролювати експорт творів сов. мистецтва й літератури, а зокрема творів російських дисидентів.

Суть советської поправки в тому, що вона віддає процедуру передання авторських прав на твори советського громадянина на території іншої держави советському законодавству. Іншими словами, советський письменник, що хоче видати свій твір за кордоном, мусить зважати на советське законодавство, яке відтепер ці справи регулює, або просто мусить діяти не інакше як за посередництвом відповідної державної агенції, яка теж подбає, щоб автор одержав гонорар, але за советськими нормами. Така сама процедура і з чужомовними творами в Сов. союзі. Все поладжує держава, яка вибирає чужомовні твори для перекладів і яка рішає, чи твір сов. автора може бути виданий за кордоном чи ні. А. Сахаров пояснював це право як державний монополъ на заграничну торгівлю. Поправка перетвориться в закон, а закон буде не тільки регулювати, але й обмежувати інтернаціональні авторські права советських громадян. На цю тему висловився кілька днів перед появою листа Сахарова в „Нью Йорк Таймс”, голова сов. державної видавничої комісії, Борис Стукалов, на пресконференції, що якби сов. автор хотів якось обійти цей советський закон, то державний банк, який переводить того рода трансакції, не виплатить йому гонорару, одержаного для нього від закордонного видавництва.

Советська інтернаціональна цензура, таким чином, ґрунтувалася б на державному законі про примусову продаж державі авторського права, що походить ще з часів НЕП-у, коли дер-

жаві, а радше партії хотілося позбутись приватних видавців і видавництв і коли всяке виробництво було націоналізоване. Той закон обов'язує й тепер і може бути застосований тоді, як автор або власник авторського права користується ним, тим правом, незгідно з „інтересами народу”, а про згідність чи незгідність з інтересами народу і які це інтереси народу, вирішує повсякчасно не закон, а беззаконна партія, яка сама є для себе законом.

Маючи на увазі цей советський закон і останню поправку до нього, стає ясно, чому Сов. союзові нагло захотілося належати до Міжнародної конвенції про авторські права — на те, щоб поширити той закон, тобто свою цензуру на весь світ, а конкретно, на дисидентські твори, видавані за границею, і також, очевидно, для того, щоб збирати за них досить таки великі гонорари від західних видавництв. Таким чином сов. влада мала б під своєю контролею кожного автора, що міг би чи хотів би видати свій твір за границею, як у випадку з Солженіцином та іншими, давнішими дисидентами. А якби автор не послухав закону, як-от той же Солженіцин, то сов. власті можуть використати своє членство в ЮСіСі як легальну базу для судової процедури проти закордонного видавця. Але автор, що хотів би видати свій твір за кордоном, мусів би робити всі заходи за посередництвом окремої державної агенції, цебто за дозволом уряду. Можна собі уявити, що сталося б з автором-дисидентом, якби він хотів видати свій твір, що криткує советський режим, за посередництвом уряду. Не тільки твір не побачив би світу, але й сам автор разом з твором. Та якби автор таки ухитрився вислати свій твір за границю нелегально і той твір там був би виданий, сов. влада мала б підставу, на основі свого членства в ЮСіСі, судити заграничне видавництво за надуживання авторського права в тому таки заграничному суді. Це означало б, що європейський або американський суд мав би допомагати Сов. союзові переслідувати дисидентів.

В ЗСА прийняли советську поправку до закону про авторські права з великим застереженням як у літературних, так і в політичних колах. Роджер Строс, директор видавництва, яке видавало твори Солженіцина, сказав на пресконференції, що советські заходи можуть спонукати Солженіцина покинути СССР, тому що він публікує свої твори за кордоном, але він ще тоді не припускав, що його, Солженіцина, советський уряд може „видворити”.

З уваги на вище сказане, провід Союзу американських видавців скликав нагле засідання, в якому взяли участь і пред-

ставники міжнародного ПЕН-клубу та Союзу американських авторів, і вирішили, що будуть триматися постанов ЮСіСі з 1952 р.

В березні 1973 р. сенатор Джон МакКлелен поставив у сенаті — на вимогу Союзу американських авторів — внесок на поправку до закону про авторські права, щоб охоронити „копірайт” чужинних авторів перед вивласненням будь-яким законом, декретом або державним актом іншої держави. Поправка устійнює, що жадна держава, ані особа не можуть присвоювати собі прав, які мали б на меті таку експропріацію авторських прав. Супровідний законопроект поставив у Палаті репрезентантів конгресмен Джонатан Бінгем з Нью Йорку. Обидва законопроекти мали на меті не допустити до того, щоб американські суди підтримували чи зміцнювали в себе цензуру іншої держави. Таким способом були зроблені всі заходи, щоб членство СССР в ЮСіСі не досягнуло наміченої цілі, хоч ті заходи не можуть перешкодити безпосередній пресі советської держави на своїх авторів.

ПРЕСОВИЙ КОНЦЕРН І. ТИКТОРА У ЛЬВОВІ

Микола Кравчук

Українська преса почала появлятися досить пізно. Видавали її головню товариства і партії, що в основу ставили ширення своїх ідей. Невеликий гурт читачів та невисокі тиражі нашої преси не заохочували приватних видавців інвестувати свої капітали в видавництва без передбачених зисків. Такий стан тривав до першої світової війни. Щопісля неї бачимо спроби видавничої діяльності основаної на економічному принципі.

Першою такою газетою, яка стала зав'язком великого індивідуального видавництва, був „Новий час”, організатори якого мали національно-політичні цілі. То мала бути газета для ширення ідей УВО в легальній формі. Ініціатива видавання такої газети вийшла від Краєвої Команди УВО. Ініціатором видавання „Нового часу” та її першим видавцем і редактором був сот. Дмитро Паліїв. Газета була власністю УВО. Перше число газети „Новий час”, ілюстрований політично-господарсь-

кий часопис” вийшов 14 жовтня 1923 року.*) Адміністрацію газети доручив Паліїв Іванові Тикторові, якого знав з У.Г.А.

В 1925 р. Паліїв без згоди Краєвої Управи УВО взяв участь у творенні „Українського національно-демократичного об'єднання” (УНДО) та ввійшов до Центрального комітету цієї партії. Краєва Команда УВО виключила його за те з організації та звільнила з директорства „Нового часу”. На його місце УВО делегувала Михайла Матчака на редактора.

Постійні конфлікти в Крайовій Команді УВО довели до того, що не було кому контролювати газети, так що Іван Тиктор, як адміністратор, мав вільну руку і згодом став власником „Нового часу”.

До кінця вересня „Новий час” виходив двічі в тиждень, з жовтня того ж року — тричі в тиждень, а на 1051-му числі, від 1-го січня 1932 р. став виходити щоденником (крім неділей). Політичний напрям „Нового часу” був той, що й групи „Заграва” та УВО, а пізніше зближився до УНДО. Коли ж в УНДО постали конфлікти з приводу переходу цієї партії на позиції нормалізації українсько-польських стосунків, „Новий час” став під кінець 1933 року „інформаційним щоденником” не зв'язаним з жодною українською партією.

„Новий час” редагували: Дмитро Паліїв, Михайло Матчак, Осип Боднарович (потім знову Паліїв до осені 1933). Останнім редактором був Зенон Пеленський. При газеті виходили різні „сторінки” та „додатки”: „Туристика і краєзнавство” (1925—?); „Студентські вісті” (1926—?); „Літературний додаток” (1925—?); „Пластовий прапор” (1929—1930); „Студентська сторінка” (1932—1933); „Літературно-науковий додаток” (1937—1939, якого вийшло 197 чисел); „Мандрівництво” (1930—1936?) за ред. Є. Ю. Пеленського) та інші.

„Новий час” незабаром став одним з найбільш поширених українських щоденників. Його тираж на початку 1938 р. доходив до 16,000 примірників. Інші два щоденники — „Діло” мало 11,000 тиражу, а новозасновані в 1936 р. „Українські вісті” — около 10,000 примірників.

Ставши власником „Нового часу”, Іван Тиктор старався дати йому міцну фінансову базу. Він брав приклад з праці чужинецьких видавництв. Старався збільшити кількість накладу не лише цікавим змістом, але й при допомозі книжкових та інших нагород для точних передплатників та збільшення ого-

---

*) М. Струтинський подає, що 1-ше число „Н.Ч.” появилось 1 листопада 1923.

лошень. Тому до праці ангажував здібних редакторів і співробітників. Окрім них, „Новий час” мав ще кореспондентів у багатьох країнах, як д-р Ю. Струтинський в Парижі, д-р Л. Мидловський у Празі, Д. Катамай у Відні, д-р В. Кисілевський в Лондоні та інших. Крім того, мав багато кореспондентів у багатьох містах західноукраїнських земель (Галичина, Волинь, Закарпаття й Буковина).

Тиктор одначе не вдовольнявся однією газетою, а вирішив організувати великий видавничий концерн, який видавав би часописи й книжки для всіх шарів українського суспільства. Перш за все він плянував дати цікаву газету для українського селянства. Так, 21 жовтня 1928 р. почала виходити тижнево селянська газета „Народна справа” за редакцією письменника й фейлетоніста Юри Шкрумеляка. Газета містила всякі інформації, політичні вісті, статті з українського життя, господарські справи та поради, цікаві оповідання, а також у кожному числі цікаві фейлетони Івана Сорокатога (Ю. Шкрумеляка) п. з. „До складу й прикладу”. Газета була призначена для українського селянства, тож не диво, що скоро стала дуже популярною та здобула 30,000, а при кінці тридцятих років 40,000 передплатників.

В основу поширення „Народної справи” Тиктор поклав принцип асекурації. Кожний точний передплатник, якому згинула корова, діставав 120 злотих відшкодування. Крім того часопис давав невелику допомогу погорільцям.

Відчуваючи потребу популярного та дешевого дитячого журналу, Тиктор почав видавати місячник „Дзвіночок”, якого перше число вийшло 1-го листопада 1931 р. Батьки, вчителі й діти прийняли новий журнал дуже прихильно. Він виходив за редакцією Юри Шкрумеляка (до 1 серпня 1936), а після нього „Дзвіночок” редагувала колегія. Вже в перших роках „Дзвіночок” мав 22,000 передплатників, а в останніх роках його тираж виносив 30,000 примірників. „Дзвіночок” виховав десятки тисяч української дітвори на свідомих патріотів України.

Успіхи не дали Тикторові відпочивати, і він почав видавати газету для українських родин, подібну до „Нового часу” поки він став щоденником. В грудні 1932 р. почав виходити „Наш прапор”, спершу як півтижневик, а від січня 1936 р. тричі в тиждень. Редагував його д-р Григорій Стецюк. „Наш прапор” розходився по західноукраїнських селах і містах. Передплачували його читальні „Просвіти” та інші товариства й бібліотеки, а також окремі громадяни. Газета мала спочатку 8,000 тиражу, а в 1938 р. тираж доходив до 10 тис.

Тиктор розумів і роль гумору й сатири в житті народу, тому й подбав про видавання сатирично-гумористичного журналу. З початком січня 1933 почав виходити „Комар” за редакцією Едварда Козака (Еко). То був шедевр українського гумору й сатири, що реагував на всі події суспільно-політичного життя на Західноукраїнських землях. Перших два роки „Комар” виходив двічі в місяць, а з січнем 1935 р. щотижнево. Від 1-го жовтня 1937 р. „Комар” збільшив свій об’єм до 12 сторінок і так виходив аж до вибуху другої світової війни. В 1937 році його тираж сягав 7,500 примірників.

Польський уряд старався денаціоналізувати та асимілілювати Лемківщину, переслідуючи українське культурне життя та піддержуючи москвофільство. В тій цілі фінансував він москвофільські газети, такі як „Лемко” (Орган Лемківського Союзу за ред. Методія Трухановського) та інші рептильні органи. Тому Тиктор звернув увагу на цей терен та з початком 1934 р. почав видавати газету „Наш Лемко” за редакцією молодого студента Петра Смереканича. То був двотижневик, в якому частина матеріалу друкувалася лемківською говіркою. Після Смереканича газету редагував відомий журналіст та історик Лемківщини Юліян Тарнович. В 1936 р. Тиктор передав видавання спеціальному „Лемківському комітетові”, що видавав газету до вибуху війни.

Але в Галичині не було ще ілюстрованого журналу, і Тиктор в січні 1934 р. почав видавати місячник „Українська ілюстрація” за редакцією мистця Івана Іванця. Журнал появлявся у форматі чвірки на 16 сторінок з чорними та кольоровими ілюстраціями і фотографіями. Ціллю журналу було: „...рятувати з минулого те, що на увагу живих і пам’ять грядучих поколінь заслуговує” (ч. 1). Перше число вийшло тиражем 10,800 примірників. На жаль, журнал не знайшов досить передплатників і більше не виходив.

Час, в якому довелося Тикторові розбудовувати видавництво, не був легкий. То були роки економічної кризи, наступу польського бюрократичного апарату на українське життя, але теж роки майже стихійного росту політичної свідомости українського народу. Були то також роки росту українського ремісництва й купецтва. Зростав український кооперативний і приватний промисел. Разом з тим зростали й ряди читачів і передплатників української преси та збільшувалась кількість оголошень у газетах.

Оформивши своє видавництво в концерн „Українська преса”, Тиктор переніс його до гарної камениці при вул. Костюш-

ка, де приміщувалися всі бюро редакцій та адміністрації видавництва.

В 1933 році Тиктор взяв в аренду друкарню Ставропігійського інституту, де друкував свої видання та виконував різні друки на замовлення. В нього працювало в 1937 році 44 особи в редакції, та 34 в адміністрації й друкарні. В дальших роках працювало у видавництві понад сто осіб.

Попри періодици, концерн „Українська преса” видавав книжки та календарі. В 1929 р. починає виходити селянський календар „Золотий колос”, що в виданні на 1939 рік сягнув сто тисяч накладу. В 1931 р. при „Новому часі” почав виходити „Календар для всіх”, що в 1937 р. змінив назву на „Альманах Нового часу”. Крім того, від 1935 року виходив гумористичний календар „Комар”.

Бібліотека „Нового часу” видала до кінця 1933 р. 30 книжок. Почавши від 1934 р. виходила щомісячними випусками „Історична бібліотека”. Від 1929 до кінця 1936 року вийшло в бібліотеці „Народної справи” 18 книжок. З 1937 р. бібліотека виходила під новою назвою щомісячними книжками п, з. „Рідне слово”. При „Дзвіночку” виходила щомісячна серія „Ранок”.

Одною з найбільш поширених серій була „Українська бібліотека”, що виходила книжковими випусками при „Нашому прапорі”, почавши від січня 1933 року. За цілий час вийшло 80 книжок переважно з ділянки красного письменства. Тираж окремих книжок сягав понад 5,000 примірників. Крім „Української бібліотеки” при „Нашім прапорі”, виходив кварталник „Аматорський театр” та „Музична бібліотека”.**)

В 1938 р. концерн започаткував „Бібліотеку церковно-релігійних книг”, в якій видав „Святе Письмо” в перекладі о. М. Кравчука, та молитовник „Вірую”, що вийшов тиражем сто тисяч примірників.

За час своєї видавничої діяльності Тиктор видав понад 400 книжок. Були то твори красного письменства, дитячі, господарські, театральні, музичні, наукові. Зокрема треба згадати такі монументальні видання як „Велика історія України” (15 тис. прим.) опрацьована І. Крип'якевичем і М. Голубцем; „Історія української культури” опрацьована І. Крип'якевичем, В. Радзикевичем, М. Голубцем, В. Барвінським та С. Чарнецьким.

**) Від 1935 до жовтня 1937 р. вийшло 9 театральних п'єс. „Музична бібліотека” почала виходити в 1937 р. і до кінця року видала 60 пісень.

Також видав „Історію українського війська” (12,000 прим.) за ред. І. Крип'якевича, при співучасті ген. М. Калустянського, сотн. Б. Гнатевича, сотн. Б. Думіна і кап. Святослава О. Шрамченка. Започатковану в 1938 р. „Велику всесвітню історію” не вдалося закінчити через другу світову війну.

В концерні „Українська преса” працювало постійно та співробітничало багато визначних журналістів, політиків, публіцистів, письменників, агрономів, мистців тощо. Згадати деяких, як В. Баричко, С. Баран, Василь Бачинський, Осип Боднарович, Степан Витвицький, В. Гірний, Федір Дудко, Мирон Заклинський, І. Керницький, Василь Качмар, Анатоль і Ярослав Курдидики, Мирон Коновалець, Р. Купчинський, Гр. Лужницький, Микола Голубець, Роман Маланчук, М. Матчак, Є. Ю. Пеленський, Роман Пашківський, П. Сагайдачний, Михайло Струтинський, Степан Чарнецький, Ярослав Шавяк, Євген і Корнило Яворівські та багато інших. А з мистців: Едвард Козак (Еко), Іван Іванець, Андрій Коверко, Павло Ковжун, Лев Сенишин та інші.

Під керівництвом І. Тиктора та його співпрацівників видавництво росло постійно, зростали й наклади видань. Це найкраще показує зріст тиражів періодичних видань. В 1937 році тираж газет і журналів, що їх видавав концерн, сягав 92,600 примірників, а під кінець 1938 р. тираж був такий: „Новий час” — 16,000 прим., „Народна справа” 40,000, „Дзвіночок” — 30,000, „Наш прапор” — 12,000, „Комар” — 8,500, разом — 106,500. Це дуже обережний підрахунок, зроблений на підставі статистичних даних. Ми сюди не включаємо „Нашого лемка”, що після 1936 року не належав до концерну.

Як організатор і керівник вид-ва І. Тиктор відзначався особливими здібностями. Рахуючи на те, що головним консументом преси було українське село, він завжди починав видавати свої часописи в той час, коли селянин мав гроші, тобто під осінь, або під зиму. Майже всі його пляни були успішні. Свої видання поширював він теж за допомогою своїх заступників, які об'їжджали терен та збирали замовлення.

Крім книжкових нагород та асекурації рогатої худоби, видавництво вело теж різні суспільно-допомогові акції. „Новий час” збирав гроші на фонд „Святий Миколай українській дітвора”, „На паску Гуцульщині” та інші.

Під кінець 1936 р. „Новий час” повідомив, що від кожного проданого чи передплаченого числа щоденника дає „один грош на Рідну Школу”. За перших десять місяців Рідна Школа одержала 5,000 злотих.

Концерн „Українська преса” І. Тиктора виконав велику національну, культурну й політичну роботу. В ньому починало працю багато молодих журналістів, які одержали солідний фаховий вишкіл. Дальші пляни розбудови концерну перервала світова війна та окупація ЗУЗ московськими більшовиками. Останнє число „Нового часу” вийшло 12 вересня 1939 року.

Тиктор продовжував видавничу працю в „Генеральній Губернії”, на Волині та в Австрії, а потім в Каніді, але це вже окрема тема.

Літ.: В. Мартинець. Українська націоналістична преса (В кн. „Організація Українських Націоналістів, 1929—1954”). М. Струтинський. Вчора і нині української преси в Галичині (Альманах „Нового часу” на 1938 р., Український Статистичний Річник, 1933—1937, Варшава). Є. Яворівський. 30-ти ліття видавничої діяльності Івана Тиктора, 1923—1953. Вінніпег, 1953.

ПЕРШИЙ ТВІР ДАРІЇ ЯРОСЛАВСЬКОЇ ЗА ОКЕАНОМ

Роман Кухар

Понад двадцять років тому появилась у вид-ві „КИЇВ” перша повість Дарії Ярославської на цьому боці „Поміж берегами” (нап. в 1950-51 рр.), а все ж і досі цей твір не втратив актуальности завдяки своїй зворушливій темі незарадної долі переміщеної людини й тупої неспівчутливості до неї ситого світового офіціанта. Сама тема, звичайно, не пережила б часу, якби не надихала її еліксиром життя і теплою талановита письменниця. Її духова дитина, після довшого часу від появи, викликає чимало рефлексій. Як заважила вона на самоусвідомленні й пізнанні зовнішнього світу читача? Що довідались ми з неї

про авторку, яка „кров’ю серця” свій твір писала? Оцим як не-як пізнім відзивом на твір з-перед двох десятків років, замість рецензії, що не ставить собі завданням додати щонебудь доглибинного до характеристики авторки, бажавемо ухилити рубець заслони над авторчиною індивідуальністю і вказати на практичне значення цієї книжки в житті і творчості Д. Ярославської.

У післяслові до повісті читаємо, що „Ярославська — органічна письменниця, якій творити написано було в книзі життя”. Що „нічого більше вона не прагнула, як бути письменницею”. Що „постійно писала, бо мусіла писати”. „Така вже доля справжнього пись-

менника, що він не може не писати". Вагомі ці ствердження літературознавця щодо суцільних рис письменницького призначення Д. Ярославської говорять самі за себе і суттєво згоджуються з власним становищем письменниці, яка зізнається: „В мене було міцне бажання, яке я вважала своїм призначенням — літературними творами увілляти в душу людини ясність. Відчуваючи цю ясність і її благородність у своїй душі, я хотіла передати її іншим"... І передала насправді дуже переконливим способом. Попробуємо далі проникнути в середину творчої зумовленості авторки „Поміж берегами" за допомогою її власних з'ясувань. „У героях моїх творів можна знайти дещо з моїх думок чи переживань... Назагал, мої думки не пішли таким шляхом, який стелили мені мої рідні, чи хоча б навіть, у ширшому розумінні, моя доба. Думки мої цілком усамотійнились, вислідом чого й є мої твори. Без того усамотійненого мислення їх не було б. Як і без тих переживань, які впали на мою долю". Твори літератури не коначно є автобіографічними, якщо навіть і позначені вони багатогранною особистістю автора — в підході до подій, у світогляді дійових осіб, у сце-

нарії тощо. Ярославська подає таке уточнення щодо особистого характеру свого твору. „У кожному з трьох існувань у повісті „Поміж берегами" [Юрія Розумовського, Квітослави Костишин, Петра Волондри — Р. К.] є я, себто те, що я бачила, знала й пережила. У Квітці відкрита моя втрата батька, взагалі особистого світу із приходського життя раннього дитинства. Пізніше пізнала я світ краще, але між тим раннім і пізнішим був Ростов над Доном, були події, яких я ще тоді не розуміла, як революція, громадянська війна, нові кличі".

Відомо, що рідна стихія людини, особливо з раннього періоду її свідомості, має важливе формативне значення, діє впродовж усього її життя, а зокрема впливає на творчий шлях письменника. Для характеристики творчої людини важливо устійнити джерела її свідомості — батьківщину, атмосферу родинного дому, довкілля, тим більше, що в випадку місця походження Ярославської трапляються розбіжності думок. Письменниця пише про себе, що „народилась у Станиславові, виростала в Ростові над Доном, а „доростала" на Поділлі". Нічого не відтворить вдатніше картини авторчиного родинного запілля від її власного опису: „Чудова Волинь, широкий Дніпро, розлогий Дін, ніким і нічим не стерте з моєї пам'яті галицьке Поділля — місце трагедії мого життя, і, з другого боку, дже-

---

* Дарія Ярославська. ПОМІЖ БЕРЕГАМИ. Повість. Видавництво „КИЇВ", Філядельфія, 1953, 188 ст., з післясловом.

рело спомену про мого дідуна з бабунею — Карпати, з містом у їх підніжжі — Станиславом [тепер Івано-Франківськ], де я прийшла на світ і як же недовго, з відступами, перебувала там! Вужиком потяглась моя життєва стежка по рідному краю, зумовлювала пізнавати його різноманітну красу, людей, їх мистецький талант, дотеп, прикмети й хиби, а теж убозтво, яке, на диво, походило з багатства землі! Мої священні предки, що в одній лінії виводяться від запорізьких козаків [прадід Ничай, що прийшов з України, послужив прізвиськом одному персонажіві з моєї трилогії], промовляють до мене з усією силою, головним голосом бунту—козацькою спадщиною, проти всякого насилля, накинення чужої волі мені особисто, народові, до якого належу, і послідовно — всьому людству... Людині дано за життя багато пізнати, особливо тій, що на шостому році життя втратила батька, який навіть не залишився в споминах, хоч міг бути провідником у життєвій мандрівці...

Згідно з поглядом Д. Ярославської, повість „Поміж берегами” не належить до тієї категорії творів, що трилогія „Повінь”, яку авторка розглядає як передісторію нашого поселення по чужих краях. „Поміж берегами” означає для неї складну, в національному й особистому сенсі, психологічну ситуацію, що має свої причини в історії й потенцій-

ні наслідки в майбутньому. Зокрема, в особистому плані, шукає вона в цьому творі відповіді на питання — чи і якою мірою вчинки людей мають своє коріння в далекому минулому? „Поміж берегами” є картиною кількох площинних вимірів, що засвідчує постійне розгортання творчого потенціалу письменниці, вдосконалення психічної тканини її повістєвого матеріалу і свідоме зусилля в напрямку створення глибшого підґрунтя для своєї праці. Повість помітна своєю витонченістю і мистецькою зрілістю. Насправді написана вона трохи пізніше (третьою з черги), як про це можна судити з хронології авторчиних видань. В цьому творі, як і в пізніших, відчутна міцна свідомість відповідальності письменниці супроти свого покликання, в загальному розумінні, та стійкої позиції на роздоріжжі походження свого народу зокрема. Тому й не дивно, що Ярославській так важливо усвідомити функцію творчості в загально-національній площині — „від чого й чому вона почалась, як має далі розвиватись і на якій стадії наїшла вона в сучасному моменті”. На височинних підходах щоразу нові вершини виринають і нові перспективи відкриваються перед авторкою. Розлога течія, що нею розіллалася творчість Дарії Ярославської після написання нею майже чверть сторіччя тому повісті „Поміж берегами”, має в собі щось із проривної

застій повені, а водночас і сильного променя світла, що бадьорою ясністю вливається

в стурбовану душу, витісняючи звідтіль темінь низин життя.

ОГЛЯДИ І РЕЦЕНЗІЇ

„ПОВШЕХНА Деклярація Прав Чловека” в єзиках Польскім, Бяларускім, Ческім, Російскім, Літєвскім, Словацкім, Українськім. Інститут Літерацкі, Париж, 1974, 56 ст.

В польськім видавництві „Інститут літерацкі” в Парижі вийшла, в серії Документів як 246 том „Вібліотеки Культури”, невелика, на 56 ст., брошура, яка подає тексти Деклярації прав людини Об’єднаних націй в сімох мовах, в тому числі й українській. В передмові видавництва підкреслює, що ООН, яка цю деклярацію схвалила, не вчинила нічого, як зауважив Солженіцин, щоб зробити її обов’язковою для всіх членів, в тому й для Сов. союзу, якого представники її підписали (та ще й хвалилися тим лицемірно), але в своїй власній країні не тільки її не поширили, але й тримають, можна сказати, в таємниці перед народом. Те саме в країнах сателітів. Але не тільки те. Сама ООН, яка цю Деклярацію для чогось схвалила, зовсім не реагує на скарги, що Сов. союз цю Деклярацію зовсім ігнорує і зневажає, діючи всупереч, цебто грубо порушує її основні постанови. Але порушує ті постанови й сама ООН, коли ігнорує скарги й прохання інтервенції советських громадян.

З того виходить, що большевики просто насміхаються в живі очі з усього світу і з ООН. Мало того, вони карають жорстокими карами своїх громадян, які домагаються пошанування цих прав. Стаття 11 цієї Деклярації каже, що „Кожна

людина повинна мати всі права і всі свободи проголошені цією деклярацією, а в статті IV сказано, що „Ніхто не повинен зазнавати жорстоких і нелюдських тортур, які знижують його гідність”.

Справа одначе в тому, що большевики інакше розуміють слово „людина”, ніж решта світу. В їх розумінню людьми є тільки вони, большевики, натомість антибольшевиків вони за людей не вважають, тому й винищують їх як шкідливих хробаків. Отже Деклярація прав людини в їх концепції не стоїть проти антибольшевиків і навіть тих, хто в їхньому царстві домагається прав людини. А кого вони не вважають людиною, той не має права домагатися для себе прав людини. Таким чином, Деклярація прав людини в СССР не має фактично ніякого значення, коли людину розуміти в західному значенні. Цього на Заході ще й досі не розуміють і трактують СССР як кожную іншу нормальну країну й державу, де людиною є кожна людина, кожне людське створіння, якому належаться людські права.

Б. Николин

Олекса Веретенченко. Заморські вина; поезії. Видавництво „Сучасність”, Мюнхен, 1974. 122 ст.

Остання збірка поезій Олекси Веретенченка, що появилася під заголовком „Заморські вина” у видавництві „Сучасність”, є черговим ви-

данням поезій, що належать, зрештою зовсім нормально, до циклу скитальського Парнасу, до генерації поетів, в яких помічається і тематична, і експресійна літературна спорідненість.

В основному ця поезія романтична, в якій драматизм і пристрасть особливо чітко виражені, але в якій відсутній, характерний романтикам дев'ятнадцятого століття, тематичний сюжет.

В деякого цей тип сюжету заступлений сюжетом сатиричним, в деякого іронією чи песимістичною рефлексією.

Можливо, що це наслідок начитаності в американській або західноєвропейській чи канадській модерній поезії.

В певному відношенні ця поезія перекликається з поезією І. Франка та Лесі Українки своїм драматизованим інтелектуалізмом і відсутністю пісенної ліричної стихії, якої так багато в сучасній українській поезії школи шестидесятиків, за незначними винятками.

Творчість цих поетів можна віднести до типу поезії, що вкладається в неологічну формулу т. зв. антипоезії, очевидно, трохи умовно, бо вона все таки далеко не авангардна в класичному розумінні.

У збірці Олекси Веретенченка „Заморські вина” стрічаємо навіть своєрідний зразок чогось такого в короткій мініатюрній фразі „Я не шукаю плям на сонці”. В цій фразі поет спробував ніби випростуватися і глянути в вічі швидко розвійним маривам поетичності з майже юнацькою простодушністю, якої, до речі, важко дошукатися в дальших циклах збірки.

А втім, Олекса Веретенченко не даром переклав Байронову поему про гетьмана Мазепу та середньовічний роман про Трістана й Ізольду. Звучання байронівської меланхолії в оригінальній поезії О. Веретен-

ченка доволі відчутне, хай воно не завжди достатньо переконливе, як особисте переживання. Іноді відчувається в ньому стилізація, що заважає читачеві збагнути повністю його літературну автентичність, навіть тоді, коли читач все-таки в полоні поетичного настрою.

А ось що особливо, на наш погляд, цікаве, це те, що в поезіях О. Веретенченка багато гарно афористично оформлених думок, без сумніву, оригінальних.

Дві панівні теми цієї збірки, це море і любов на тлі мотивів скитальської ностальгії за може й переромантизованим минулим. В якійсь мірі це дань патріотичному почуттю, що в нашій психіці яtringється, як невилікована рана.

Перечитуючи ці оригінальні поезії О. Веретенченка, доводиться жалувати, що цей поет, якому, мабуть, творчість геніяльного надхненника романтиків Байрона взагалі доволі близька за характером, — досі, якось не переклав бодай дещо з шедеврів його любовної лірики, бо крім П. Куліша, ніхто не зважився присвоїти українській поезії нелегку, але величаву та глибокоінтимну поезію, а на наш погляд, поет О. Веретенченко здатний справитися з таким відповідальним все-таки літературним замовленням.

Можливо, що там знайшов би він навіть відповідь на не одне з творчих питань, що турбують його власну поетичну ляборарію, бож потенційні творчі можливості його музи ще далеко не вичерпані.

Очевидно, не зашкодило б авторові „Заморських вин” приглянутися ближче „ресурсам” своєї творчості й перевірити їх літературну „вітальність”. Оце таке наше скромне зауваження авторів, хоч ми свідомі того, що втручання в творче святолище автора включає якийсь відтінок прискіпливої „літературної педантерії”.

На кінець наведемо кілька афоризмів, які губляться в режимі строф і лірики. Ось вони: „Чудо єсть мистецький твір. В новому світі все старе, а де ж метаморфози? Життя це блимання вночі, це розблиск фасерверку. Не дивились назад ясновидці, — треба прагнути вічно в блакить. День без вечора порожній”. І останній:

Важко впорядкувати
Навіть мале особисте.
І звідси в людини охота
Шукати якусь можливість —
Змагатися Дон Кіхотом
за світову справедливість”. —

Наскільки ця остання думка з'ясовує світогляд цього поета-філософа, нам невідомо, але що філософський підтекст в поезії О. Веретенченка існує — це незаперечний факт.

В. Гаврилюк

Федеріко Гарсія Льорка. Чотири драми. Криваве весілля. Пустощня. Панна Розіта. Господа Бернарди Альби. Переклад з еспанської Віри Вовк у співробітництві з Вольффрамом Бургардтом і Г. К. В-во „Сучасність”, Мюнхен, 1974, 229 ст.

Появу чотирьох драматичних творів, в одному томі, еспанського поета Ф. Гарсія Льорки (1899—1936), вперше в такому розмірі в українському перекладі, треба привітати. Федеріко Г. Льорка, мабуть, найбільш відомий з еспанських письменників післявоєнної доби. Народився він неподалік Гранади, оспівав у стилізованій під народну творчість формі свою рідну Андалузю (джерело форми й тематики його творів) і згинув замолоду напочатку громадянської війни в Іспанії — розстріляв його один з відділів фаланги кавділя Франка, імовірно за прокомуністичні погляди. Хоч твори Льорки, особливо драматичні,

виявляють елементи критики капіталістичного суспільного ладу, з мистецького погляду вони стоять на високому рівні, хай й з прикметною Льорці суперечливістю між прив'язанням до фолклору (частим користуванням для мистецької цілі піснею, первніми суєвір'я, заклинанням, замовленням, похоронним плачем і т. д.) й випробовуванням нового творчого підґрунтя сюрреалістично-абстрактної природи.

Від Гарсія Льорки даремно сподіватись піднеслого поетично-морального тону в його писаннях-віддзеркаленнях сучасної йому доби (де легкі звичаї і злочин панують в морально підмінованому суспільстві), проте поетично-музична інструментація й настроєва окраса його творів (особливо драматичних, з навислою „долею”, грецькою „мойрою”, упродовж усього твору) дуже привабливі і вносять потрібне драматичне напруження.

Зацікавлення його творчістю в нашій, „сексуально підкресленій” добі, постійно зростає, подекуди й серед українських літераторів в Краю (що й помітне з вірша Михайла Осадчого „Елегія останньої ночі Ф. Г. Льорки”).

Коротко про зміст перекладених тут драм Г. Льорки. У „Кривавому весіллі”, за згодою нареченої жєниха, пориває її колишній любовник, в наслідок чого доходить до смертельного двобою між обидвома. В драмі намагання заступити гуртами людей (дроворубів, дівчат, хлопців), їх доцільними розмовами й передбачуваннями, — функцію античного хору грецької трагедії. Подібно й тут події драстичного характеру (насилля, смерть) відбуваються за сценою, інколи лише з натаком на них. Прикметна Гарсії Льорці теж панижа символіка в його творах (напр. „місяць” і „жебрачка” — уособлення смерті).

В „Пустощній” — переклад „Єр-

ми", жіночого імени, не дуже вдатна, краще було б назвати її „Ялова", або „Неплідна", а найкраще таки залишити назву „Єрма", під якою драма загально відома) жінка, обтяжено психічно своєю неплідністю, вбиває добрячого мужа, після душевного конфлікту, який сама собі створила.

Наступний драматичний твір „Панна Розіта, або мова квітів", має чимало познак мелодрами. Розіту обдурих її наречений, залишивши старою панною, а сам потайки одружився і тільки після багатьох років відкрив свій поступок.

В „Господі Бернарді Альби" тяжіє ригор нечулої, автократичної жінки, матері п'ятих дочок, що все ж таки не перешкоджає її наймолодшій дочці вступити в позапоздружні зв'язки з нареченим її сестри, гультьєм, а найстаршій дочці готуватись до одруження з ним. З такого стану слідує неминуха трагедія.

Деякі слова про сам переклад. В цілому він задовільний, чого не завжди можна сподіватись від співробітництва кількох авторів, бо існує загроза порушення формальної і змістовної єдності. Деякі недотягнення легко завважити відразу по вживанні нескоординованої між ними лексики. Одне вживає „дзбан", а друге „жбан", в одному випадку вживання рясних етранжизмів, „едваб", „корсаж", „штори", „шрами", в іншому намагання, не завжди вдалі, українізувати чи придумувати новотвори, наприклад, „пустошня" (порожня), „суконька" (сукня) тощо. Подібуються мовні, синтактичні й інші огріхи: „старуха" (зам. стара жінка), „таці" (множина, зам. підноси), „витобитися" (з німецька „тобен", зам. лютувати, казиритися), „вельвет" (зам. бархат, оксамит), „монашка" (зам. монахиня), „ляпас" (зам. пощочина), „вахляр" (зам. віяло), „звитязити" (зам. перемогти, тамтого року" (зам. ми-

нулого або того року), „думаш?" (зам., де має бути „так думаш?"), „в рамах" (зам. в раменах) тощо. Редакція перекладу, який, без сумніву, є новим внеском у нашу перекладну літературу, повинна бути трохи уважніша. Найбільшим недотягненням цієї, зрештою вартісної появи, є відсутність будь-якої примітки про автора і його перекладені твори. Хоч така інформація була б тут дуже доречна.

Роман В. Кухар

Анатоль Галан. Невигадане; оповідання. Вид-во Ю. Середяка, Бу. Айрес, 1967, 319 ст.

Анатоль Галан добре відомий еміграційним читачам як прозаїк, — автор оповідань і новель. Його книжки, „Пахощі", „Поразка маршала", „Володар-Страх", „Будні советського журналіста", „Чарівна дружина", „Записки слідчого" й „Між двома смертями" знайшли читача і стали вартісним вкладом у нашу еміграційну літературу, головною рисою якої є те, що вона свободна й не підлягає ніякій цензурі.

Заголовок збірника „Невигадане" вказує подекуди на настанову автора до творчого процесу. Він не відривається від реального життя, й не дає повної волі своїй уяві, а радше схоплює особливіші епізоди і гострі конфлікти з реального життя. Досвід його досить багатий. Проживаючи під советською окупацією, він збагатив свій життєвий досвід матеріалом подій, що закарбувались глибоко в його душі, і це він виразив у літературній формі. Бачене й пережите набрало з перспективи часу ваговитости, його персонажі набрали виразности, а глибока людяність забарвила атмосферу літературного процесу.

В збірнику „Невигадане" 31 оповідання. Тематика їх різномодна. У

вісьмох з них відбилися різні аспекти совєтської дійсності: ось виходить перед нами дивовижна постань бувшого польського аристократа, zdeгенерованого творця „ЧеКа” Ф. Дзержинського, що був скрипалем. Ми бачимо, мов на екрані, його смерть, що впала наче меч правосуддя з рук давньої коханки з пімсти за вбивство її батька. В іншому оповіданні виступає „нарком” освіти М. Скрипник, який не витримав тиску Москви і втік за Хвильовим утік в небуття... В дальшому творі „нарком” Луначарський, письменник і драматург, переживає останній роман з українською артисткою Наталею Сас і виявляє свою людяність перед своєю смертю. В оповіданні „Тіломеханік” відкрита безодня злочину в образі НКВД і всякого ката.

В збірці є оповідання з виразною печаттю ностальгії, — „Вісімнадцять свічок” — в пам’ять доні, залишеної в далекій Україні. Оповідання „Поклик любови” оправдує репатріацію в Україну з любови до дружини. Є в збірці й оповідання з нахилом до психологізму, — тут найсильніше зарисовані жіночі характери; в оповіданні „Одружена вулиця” героїнею є балетниця, що вдає каліцтво, щоб перевірити любов вибраного до неї, як людини. В іншому оповіданні, „Біла ворона”, молода студентка силою своєї переконливості рятує характер людини — невдахи „Чудила”, а інтелектуалка Зоя залишається незаміжною „дивачкою” з вірності принципам своєї життєвої поведінки.

Побіжний огляд збірника хотілося б закінчити оповіданням „Сонячний зайчик”, що пригадає ролі тієї краплини меду з берізки над прірвою у Франковій „Притчі про життя”. В дитинстві Марка сонячний зайчик став стимулом до його одужання із смертельної недуги, а в передсмертну хвилину — після

автомобільної аварії — це й же „зайчик” прислонив собою агонію смерті: він був, за словами автора-гуманіста, „привітом невмирущому, вічно оновлюваному життю на землі”.

А. Галан — це спостережлива людина, що вміє доглянути всюди-сущу людяність у житті. Він талановитий автор „малої прози”, характерної гостротою сюжету, подекуди вмілою пунтою, як, наприклад, у новельці „Переоцінка”, де нове кохання з’являється неочікувано і перебирає керму життям героя.

В збірці є й певні мовні недогляди, що їх легко було позбутися, звернувши більше уваги на деякі російські кальки, як „сміялись над кимсь”, зам. „з когось”; або неправильний вислів „минули півтора роки” замість „минуло півтора року” і т. д. Варто було очистити збірку від подібних помилок.

Н. Пазуняк

Письменник радянської України. Біобібліографічний довідник. Упорядники: Олег Килимник, Олександр Петровський, В-во „Радянський письменник”, Київ, 1970, 540 ст.

Спілка Письменників України (СПУ) опублікувала в газеті „Літературна Україна” з 25-го січня 1974 р. список новопринятих членів. Цей список цікавий тим, що показує де-що, чого давніше не було, а саме, пропускає відомість, якою мовою даний письменник пише. З загальникових зіставлень можна довідатись, що на 11 нових членів СПУ два пишуть російською мовою, три українською і російською, а інші тільки українською. Таким чином відсотково нових членів СПУ буде 18% російськомовних і понад 25% двомовних. Відсотковий ріст двомовних письменників, у порівнянні з даними довідника з 1970 р., досить

великий, бо за три роки виріс на 356%. Чи не цей факт є причиною, що в повідомленні про прийняття нових членів уже немає інформації про мову, якою вони пишуть?

Для збереження цінних і цікавих відомостей, яких дотепер ніде не було, рецензент піддав ці інформації статистичній аналізі. Її висліди цікаві й для читачів.

За обчисленням на підставі біобібліографічного довідника „Письменники радянської України”, в Україні працює тепер 1155 робітників пера. Це неабияка кількість, але в це число не враховані письменники, які не є членами СПУ. Інші дані цього довідника включають ще такі інформації:

За місцем народження: 1025 письменників народилися в Україні (між ними 70 жидів), 95 походять з російських земель, 12 з Польщі, 9 з Білорусі, 4 з Молдавії, 8 з інших неросійських республік та декілька з несовєтських країн. За соціальним походженням 462 письменники із селянських родин, 275 з робітників, 243 з урядовців, 156 з учителів і професіоналістів і 5 з кол. дворян. Жінок письменниць тільки 10%, тобто 103. 871 письменників пишуть українською мовою, 182 російською, 83 російською й українською (є випадок, що, нпр., з двох братів Омельченків, один пише російською, а другий українською мовами), 31 пишуть жидівською й українською або російською мовами, а кільканадцять пишуть іншими мовами. Майже третина письменників пишуть вірші, 55% пишуть худ. прозою переважно романи, й повісті, гуморески, нариси, твори для дітей, критичні й літературознавчі статті, ок. 5% пишуть драми, фільмові й телевізійні сценарії, а 6% — перекладачі. В цьому бібліографічному довіднику українських письменників бракує таких імен, як: Бабій, Буженко, Володимир, Кандиба,

Кириак, Маланюк, Олесь, Ольжич, Онацький, Самчук, Славутич і інші. Довідник, все таки, цінна книжка. Його дані дають нам віру в себе й показують нашій молоді силу української субстанції.

Д. Б. Чопик

Юрій Бойко. Вибране, т. 1, Видання автора, Мюнхен, 1971, XXXVI-312-XII ст.

Перший том запланованого три томного видання вибраних творів проф. Юрія Бойка включає 22 статті на різні теми з української літератури і деякі матеріали, як документи й світлини з життя й творчості та першу частину автобіографії, п. з. „Про зусилля і здобутки”. В цьому есею автор, між іншим, подає цікавий образ інтелектуального розвитку України 20—30-их років нашого століття та влучно схоплює духа часу тієї доби. Особливо цікаво читається спомин автора про діяльність організації „Гурт юнаків”, яку він сам організував, і про студії в Миколаївському інституті народної освіти (ІНО) в Одеському університеті. Автор цікаво подає свої спостереження про деяких провідних українських науковців, що мали вплив на його розвиток, і описує свої зустрічі та взаємини з визначними українськими поетами й культурними діячами свого часу, як Сосюра, Коцюба, Курбас та інші. Тут автор показує теж змагання молодого свідомого українця-інтелектуала знайти під большевицьким режимом певний „модус операнді”, щоб чесно служити українській культурі.

Літературознавчі статті розташовані в хронологічному порядку і дають читачеві можливість пізнати інтелектуальний розвиток та наукові зацікавлення впродовж більше, ніж чверть століття. З цієї ж причини статті цього тома не дуже рівні й різноманітні. Том не має

якоїсь одної провідної думки, бо автор дає тут вибрані речі — на-світлення окремих авторів, як Григорій Косинка (ст. 65-73), Микола Хвильовий (ст. 111-132), Іван Дністровський (ст. 143-145), Борис Антоненко-Давидович (ст. 162-173), Іван Кочерга (ст. 174-176), а також дає огляди окремих творів, як „Діти чумацького шляху” Гуменної, „Прапороносці” О. Гончара, поезії О. Лятуринської й інші. Окрім того, він аналізує деякі літературні напрями й групи, як „Молодий театр” і „Підсоветська українська література в 1941—1950 рр.” Тут слід теж відзначити франкознавчі статті, якими автор, на нашу думку, влучно насвітлює деякі риси Франкової творчості. Маємо на думці статті „Основи творчого методу Івана Франка” (31-63), в якій автор не тільки проаналізував „...важкий хресний шлях шукань (Франка), шлях від „Вічного революціонера” до „Мойсея”, але й з’ясував політичний, соціальний та духовий стан Галичини в другій половині 19 ст. В праці „До проблеми Франкового романтизму” (75-81) автор коротко накреслює впливи А. Шаміссо й Е. Т. А. Гофмана на творчість Франка, а в праці „Франко дослідник Шевченкової творчості”, визначив Франка як основоположника наукового Шевченкознавства.

Варті уваги також його Шевченкознавчі праці, як „Шевченко й релігія” (97-104) і більша студія „Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури” (261-312). Автор використав тут творчо цілу низку чужомовних та українських джерел і дав чи не найкращу аналізу цієї ділянки Шевченкіяни.

У зв’язку з цією працею, слід би згадати ще одну рису праць проф. Бойка, яку знаходимо в усіх його більших працях, а саме, знання світової літератури і її зв’язків з лі-

тературою українською, що в теперішніх часах має особливе значення.

Накінєць треба звернути увагу й на деякі надотягнення книги: інколи трапляється невлучна чи неправильна транслітерація прізвищ чужих письменників, як наприклад, Голдсміт, зам. Голдсміт і Гіббон, зам. Гіббон (27). Немає також на світлинах ідентифікації осіб, а це для історії має особлива значення. Добре було б також, якби автор подав буроткі бібліографічні нотатки до кожної статті, що включають б не тільки рік друку, але й журнал та мову, якою вона була друкowana вперше. Як приклад може послужити праця „Творчість Шевченка на тлі західноєвропейської літератури”. Вперше вона була, мабуть, друкowana в журналі *The Slavonic and East European Review* (т. XXXIV, ч. 82, Лондон, грудень 1955), а потім частинно передрукowana в документі ч. 445 другої сесії Американського Конгресу п. з. *Europe's Freedom Fighter Taras Shevchenko 1814—1861, 18-26* в друкарні уряду ЗСА, 1960 р. Ця порівняльна студія вийшла в 1956 р. окремою книжкою на 79 ст.

Бібліографічна довідка цього рода показує, що статті проф. Бойка часто передруковувались, а це говорить про їх вартість.

Леонід Рудницький

Владислав Желеньські. Забуїство міністра Перацкего. „Зешити Гісторичне”, Париж, ч. 25, 1973, 101 ст.

Заголовок статті, може, без сумніву, зацікавити кожного українського читача, особливо з кол. польської займанщини Галичини, тим більше, що автор її — колишній польський прокуратор, який вів слідство в справі вбивства Перацкего, а потім обвинувачував засуджених на тому процесі в Варшаві членів бойової організації ОУН. Читач сподівається знайти в цій стат-

ті Желенського якісь нові інформації, т. ск. „з першої руки”, і, очевидно, цікавий довідатись, як кол. польський прокурор ставиться сьогодні до голосної коліс справи Перацького”, після того, як колишня Польща перетворилася в державу „народної демократії” під наглядом Москви. Тимбільше, що Желенський, згадуючи в своїй статті опублікований раніше спомин про ту саму справу кол. комісара поліції Юзефа Пйонткевіча, зауважує, що „оповідання Пйонткевіча аж кишить від вигадок і неточностей, тому його й не можна брати серйозно”. Немає причин не вірити йому, тільки ж по прочитанні книжки Желенського те саме зауваження можна зробити й до нього самого, Желенського, якого книжка про вбивство Перацького теж повна вигадок, перекручень, а навіть інсинуацій.

В „Нарисі історії ОУН”, том 1, ст. 395 сказано про промову прок. Желенського на Варшавському процесі таке: „Прокурор Желенський вже на вступі своєї промови заповів, що йому припало обговорити справу, про яку не можна говорити без сильніших і гостріших акцентів”. І він так її обговорював, тобто постійно обтяжував і намагався якнайбільше компромітувати ОУН та членів її проводу, від полк. Коновальця починаючи і на підсудних та українських свідках кінчаючи. І такий характер має його теперішня книжка, в якій він показується майстром у паплюженні української організації. Він, правда, висміває тих поляків, що вважали колись українську справу австрійською вигадкою, як політичних примітивів, але сам іде ще даліша і вважає ОУН та її провід, і пізніше УПА агентурою Гештапо, а всю революційно - визвольну боротьбу ОУН-УПА протипольською дією з доручення й директиви того ж Гештапо. Про це свідчать такі речі:

Обговорюючи „Архів Сеника”, протоколи й касові книги ПУН з усіма прилогами (2055 документів), які в 1935/36 рр. опинилися в польських руках, які він свого часу як слідчий суддя і прокуратор дуже докладно досліджував, він каже, що хоча в касових книгах докладно записано і найдрібніші приходи й розходи і кожна позиція удокументована прилогами, то все таки ніде не занотовано ні одного феника від німців, мовляв, ніде немає і найменшої згадки про німецькі субсидії для ОУН, а в протоколах ПУН нема обговорювання фінансових справ ОУН і ПУН. Він стверджує це згідно з правдою, але робить дивовижні висновки — нібито ПУН одержував гроші від німців так дискретно, що того ніхто й ніде не записав. Він, очевидно, думав, що ПУН і Коновалець брали гроші від німців у такій таємниці, що навіть сам ПУН і Коновалець про те нічого не знали. Тільки він знає як колишній прокуратор. На ст. 38-й він твердить, що гроші від німців одержував полк. Ярий, а на ст. 47-й пише, що в 1933-34 рр. німці дали ОУН наказ припинити бойову діяльність проти Польщі, і Коновалець та ПУН наказу послушали, але полк. Ярий не послухав і, всупереч та без відома німців, видав наказ вбити Перацького. З цієї логіки „монд্রেго прокуратора” виходить, що Коновалець слухав німців і виконував їх накази, але не бачив ні феника німецького, а Ярий не слухав німців і діяв всупереч їх наказам, але одержував за це німецькі гроші.

Далі він пише, що Гештапо довідалося було про плянований атентат ОУН і негайно повідомило про те польський уряд, а коли Лебідь, після атентату, користуючись підробленим документом, утік до Німеччини, то Гештапо заарештувало його й видало польським властям—всупереч міжнародному праву — як

здогадного співучасника атентату. З цього він робить „логічний” висновок, що не польський уряд і попольські власті колаборували з Гештапом і гітлерівською Німеччиною в боротьбі проти ОУН, але Лебідь як член ОУН був на службі німців. Чи з цього виходить, що німці видали чомусь полякам свого співробітника й довіреного агента, чи як?

Під впливом засуду світовою пресою та офіційно Лігою об'єднаних націй жорстокостей польської окупаційної влади в Галичині Желенський признає, що в пацифікації 1930 р. виладувалися найгірші інстинкти польського шовінізму (ст. 29). Йому теж добре відомо, що організатором тієї ганебної пацифікації та вбивства крайового провідника ОУН сот. Ю. Головінського був міністер Перацький, за що ОУН вирішила його покарати й видала була на нього присуд смерті. Але всупереч тому Желенський ще й досі інсинує, що Перацького замордовано тому, що УВО, яка стала підприємством смерті, була близька руїни, а доходи її маліли” (ст. 82). Він посувається так далеко, що смерть Ольжича й Чемеринського з рук Гештапо приписує... „братовбивству бандерівців” (ст. 95).

Інсинуаціями про співпрацю обдаровує Желенський теж УПА, виявляючи тим свою неспроможність розуміти, що таке визвольна боротьба українського народу. Він і далі залишився польським прокуратором супроти українців.

Петро Мірчук

Богдан Федчук. Загадки. Тринадцята збірка віршованих загадок. В-во Об'єднання українських педагогів у Канаді, Торонто, 1973-1974, 77 ст.

Богдан Федчук, поет і успішний педагог-ентузіаст, видав уже майже 600 сторінок розвагово-вихов-

ного матеріалу, доброго для навчання української мови. Він учить дітей, стимулюючи їх, як це видно із тринадцятої збірки „Загадок”, умовими забавками в формі загадок, анаграм, логогрифів, метаграм, шарад і ребусів. В свою 14-ту збірку він ще впроваджує новий жанр загадок — паліндроми. Крім цього, автор уже приготував до друку тематично поєднану збірку п. з. „КИМ Я БУДУ” (Мрії школярів). Там він поміщує около 150 фактів, описаних віршем, і кілька фантастичних, але реальних винаходів. Все це письменник підготовляє цілево, з педагогічним розмислом. Минулого шкільного року його „запрягли” вчити в „Рідній Школі”. Приглянувшись зблизька, він так висловився про навчання у наших школах:

„...Хай Бог милує. Мені здається, що „Рідні Школи”, може, й не всі, може й не всюди, трохи на хибній дорозі. Замість учити любити, замість зацікавити учнів усім, що рід не „ладують, як тягарове авто” всяких знань, деколи й такого, що можна обійтися без нього, і нарікають, що учні нічого не роблять, а коли щось і роблять, то під суворим наглядом батьків... Як я бачу, учні дуже хотіли б час до часу мати кілька хвилин розваги... просять читати чи дозволити їм читати загадки в класі...”

Що це справді так, видно з багатьох відгуків на його збірки. Деякі з них варто навести. Ось нпр. м-р. Ю. Дроздовський з Еспанії так пише про одну з них: „Надзвичайно велике враження, як тільки побачив обкладинку Вашої одинадцятої збірки. Великий державний герб і державна печатка з 1918 р. Скільки споминів про наше недавнє і славне минуле, як доказ про безсмертність українського народу в боротьбі за свою державу. Цей поворот до нашої традиції дуже доцільний тому, що він дає на-

шій молоді заохоту продовжувати змагання за державу. В тій самій лінії Ваш твір „Перший день листопада”, опісля відбитки українських грошей і поштових марок, які доказують, що українська держава мала теж ці зовнішні атрибути державности. Опісля згадка про наших героїв Базару, що дорівнюють героїським подвигам інших славних подій у світі. Вірші про наших визначних військових провідників сучасних подій... Ваша дванадцята збірка — це гідне продовження попередньої...”

Також високо оцінив працю Б. Федчука Яр Славутич: „Дуже сподобалось мені те, що ви запровадили ономастику й зібрали багато українських місцевих назв, засвідчених на поштових печатках цього материка (Мирнам, Одеса, Стрий та інші). Це справді нове серед Ваших цінних загадок... Дуже доречно Ви питаєте молодиків про те, в котрих містах поставлено пам'ятники Шевченкові? Із кращих загадок я хотів би виділити ось що:

Є важливе дуже місто
В Україні, — це краса.
Круглу букву переставте
У питанні „ДЕ ОСА”...

(Одеса) Поздоровляю!...”

Проф. Лупул, уродженець Канади, додає до цих заміток свій власний позитивний відгук на серію загадок Б. Федчука. Він пише: „Я переглянув Ваші збірки загадок і найперше хочу висловити свою радість, що є в нас особи, які мають охоту і здібність творити, приготувати цікаві й захоплюючі та притаманні способи навчання української мови для наших дітей... Раджу кожному учителеві набути ці книжечки до своїх бібліотек, щоб легше випробувати загадки у своїх клясах... Моє вражіння є, що цей спосіб навчання українознавства багато краще вдавня б у Рідних школах...”

До цього додамо, що навчальні посібники Б. Федчука вводять такий підхід у навчання, який не тільки цікавий для дітей, але й спонукує їх до самостійного думання. Також для розбудови й активізації словникового репертуару наших дітей, Б. Федчук дає у збірках цілий ряд віршиків п. з. „Доповніть пропущені слова”, нпр.,

Зима, зима, сипле снігом,
Всюди гарно біло.
Гей, на двір, дівчата, хлопці,
Вибігайте смі.....!
Швидше, хлопці, на горбочок,
Теж і ви, дівчата!
Витягайте, хто що має,
Головно — с.....!...

Тут прості слова, багато повторень, добрий ритм і тематика зроблять задачу „доповнити...” забавкою. Подібно і з метаграмами, де зовсім легко дитині відгадати слово, нпр. **ВІНЕЦЬ — КІНЕЦЬ** у новій збірці:

Парі молодій у церкві
Це на голову кладуть,
Як вінчають, ще в нас кажуть:
„Женяться і шлюб беруть”.
„В” в „К” зміни в тім слові —
Це усім покаже теж,
Що скінчилось дівування,
Парубочення. Авжеж!

Є в новій збірці і цікавий логогриф-монтаж:

Ой на Кути доріженька,
На Кути, на Кути.
Бувай, мила, здоровенька,
Бо я йду в рекрути... (нар. пісня)

Це містечко в Україні
Західній знайдете.
„Р” додайте після „К”
У Східній будете.

Наступали вороги
Червоні і білі.
І це містечко у нас —
Наші Тернопілі.

Таких цікавих і влучних поетичних спостережень для дітей у збірках „Загадок” Б. Ферчука багато. Який вплив вони мають на дітей, хай покаже витяг з листа восьми-класниці, Ренати Хабурської з Торонта: „Я прочитала цілу книжку і РЕБУСИ. Я думаю, що книжка є дуже добра і я дуже дякую і тішуся, що Ви її мені подарували...”

Поздоровляємо автора з новим успіхом!

Д. Б. Чопик

Іван Гриньох. Куди рямує Ватикан? Відбитка з журналу „Сучасність” (ч. 4/1974), Мюнхен, 1974, ст. 65-85.

В цій статті о. Іван Гриньох реферує цікаву книжку — документальну працю німецького католицького публіциста і радіо-коментатора, *Райнгарда Раффальта* п. з. „Куди прямує Ватикан? Папа між релігією і політикою”, (1973), який аналізує в цій своїй книжці десятилітнє володіння папи Павла VI на римському престолі, й обговоє його східну політику, жертвою якої впала автономія української католицької Церкви і, в дійсності, Берестейська унія. З книжки, яку досить докладно реферує о. Гриньох, довідуємось багато цікавих речей, широкому загалові невідомих, але незвичайно важливих, бо вони відкривають т. зв. „закуліси” сучасного діалогу римського папи з більшовицькою Москвою і вияснюють багато загадок, які постають перед кожною українською людиною, а зокрема перед українським католиком, який дивиться на Апостольський престіл і папу з необмеженим довір'ям і респектом. Автор статті запевняє читача, що німецький автор книжки, Райнгард Раффальт, добре обізнаний з Ватиканом і його політикою, бо жив 21 рік у Римі, студював теологію і був добре знайомий з папським двором та його політикою. На

думку о. Гриньоха, Райнгард Раффальт написав свою книжку тому, що не міг довше мовчати і не виявити болючої правди, коли пізнав що Апостольський престіл, на якому сидить папа Павло VI, захитався і похилився, втративши історичну свідомість і захопившись утопією — бажанням за всяку ціну повернути Росію на католицизм. Це, за твердженням німецького автора, ідея не когось іншого, а саме таки папи Павла VI, який, як він каже, „сам відповідає за теперішню ватиканську політику”. Він стверджує, що багато людей — в тому, очевидно, й українці — схильні думати, що це політика Курії, а сам папа як не неутральний, то щонайменше занадто слабкий, щоб протиставитись Курії. Він каже, що це зовсім не так. Папа Павло VI вже здавна дивиться на комунізм зовсім іншими очима, ніж дивився на нього папа Пій XII (який уважав комунізм нещастям для людства і запереченням Бога) і вважає його, комунізм, такою господарською системою, яка справді здійснює велику ідею соціальної справедливості. Він вірить, що комуністів треба знайомити з християнським ідеалом соціального життя і впливати на них в дусі екуменізму.

Той факт, що сам папа Павло VI є майстром сучасної пробольшевицької ватиканської політики, є дуже важливим відкриттям для багатьох, як не всіх, людей — католиків і некатоликів, а зокрема для українських католиків, які вірять, що ідеї українського патріархату УКЦ протиставляються радше Курії, ніж сам папа Павло VI, а тимчасом показується, що Курія є тільки ревним помічником папи Павла, який, задивлений у свою місію навернення Росії на католицтво, тягне за той самий шнурок, що Москва, яка знищила українську католицьку Церкву”.

Автор статті, о. Іван Гриньох, пи-

ше, що „Українцям важливо познайомитися з документацією знавця й інтерпретатора політичних ходів — явних і закулісових — ще й тому, що українці вірять в абсолютну справедливість у світі. Всі хочуть бачити в світі якусь установу, де існує тільки правда. І вони пересвідчені, що на вершку Божої установи, якою є попри все Христова Церква, ця справедливість і правда мусить існувати. Тут джерело всіх розчарувань. Українцям католикам варто пригадати, що Ватикан і Курія, це не Божі, а такі людські установи, що в цих установах діють не ангели і не святі, а такі грішні люди”. Ствердження автора слушне й правдиве, але й максимально трагічне, бо де тоді шукати правди і справедливости, коли остання інстанція розчарувала...

Отже з того, що пише в своїй книжці Райнгард Раффальт виходить зовсім ясно, що поки на папському престолі сидить папа Павло VI, патріархату УКЦ не буде. Доведеться хіба молитись до Всевишнього, щоб покликав його до себе якнайкорше. *Р. Богданович*

„Софійський музей”. Державний архітектурно-історичний заповідник.

„Софія Київська”. Державно-архітектурний заповідник. Автор статті та упорядник Григорій Никонів Логвин. Київ, Видавництво „Мистецтво”, 1971 р. 51 ст. з ілюстр., (141 листків ілюстрацій).

Автор статті дає коротеньку історію будови того унікального пам'ятника архітектури в Золотоверхому Києві, побудованому в XI-ім столітті, за часів Великого князя Ярослава Мудрого, творця великої

української держави, яка простягалась від Кавказьких гір і ріки Волги на сході до Білого та Балтійського моря на півночі, до рік Висли й Сяну на заході та до рік Прута й Тиси на півдні. Дійшла вона до наших днів, як пам'ятник 18-го століття українського барока, цінна пам'ятка української архітектури з багатою внутрішньою мозаїкою візантійського походження, з фресками та оригінальними розмальовуваннями. Репродукції ілюстрацій мозаїк подані до найменших деталей, однак репродукції фресків слабші. Дивує, що Київ із своїми Академіями та науковими інститутами не міг докласти зусиль, щоб зідентифікувати ряд святих чи інших репродукцій, занотованих, як невідомі. Це свідчить про убожество наукових інституцій УРСР, чи СРСР, яка чваниться перед світом, що таку велику вагу присвячує культурі.

Київський Софійський собор є одним з найцінніших пам'яток архітектури першої української держави — Київської Русі. Ще в 1954 рр. видав Олекса Повстенко монументально-унікальну працю: „Катедра Св. Софії в Києві” англійською й українською мовами (466 ст. великого формату) з оригінальними плянами та ілюстраціями. Це, мабуть, спонукало наших земляків у Києві, після довгої надуми, видати альбом „Софія Київська” українською, російською, англійською, французькою та німецькою мовами досить „великим” накладом — 15,000 українського видання та 3,000 англійського. Знавці друку думають, що це репрезентативне видання, з багатьома ілюстраціями, ок 300, з того 125 у кольорах, добре й фахово виконане, було друковане в Східній Німеччині, в місті Липську, колишньому центрі друкарства в Німеччині.

Ол. Соколишин

Календар-альманах „Українського Голосу” на звичайний рік 1974. Вид-во „Тризуб”, Вінніпег, [1973], 160 ст.

Альманашна частина починається статтею про одне з найбільших нещасть України: „Роки голодового людобивства в Україні, 1932-1933”, це передрук статті з „Українського голосу” (13. 9. 1933), далі йде нарис М. Іванчука про Вінніпег як вогнище розросту канадської України п. з. „Вінніпег розсадник нових днів”. Але мова нарису як у заголовку, так і в тексті — англо-українська мішанина канцеляричини. Наведу лише кілька рядків: „Горожани українського походження пригортаються задокументувати цю подію, переглянути свої рекорди та закарбувати в лінії часу різні цікаві пункти, що репрезентують позитивні фази їх життя”. Редакція не виправила мови Іванчука, мабуть, для „кольоритности мови”, але хіба таку мову можна вважати кольоритною, хіба це кольоритність української мови?

Добре редакція зробила, що відзначила століття смерти нашого найвидатнішого клясика гумору й глибокодумної сатири Степана Руданського статтею П. Сліпчука „Сміх добра і чистоти”.

Спогад В. Ю. Кисілевського „Карнавал на Сенькові” в 1925 р. буде спонукою для поколінь поселенців лісостепової Канади зберігати українські кольоритні виставово-забавові традиції в Канаді.

У статті д-ра М. І. Мандрики „Концепція нації” цікавий свіжий підхід до нашої націотворчої філософії з його Законом Одвічності.

Зої Когут — „Промова” і „Не ми” — пригноблена політична сатира. Сатира без поміркованих перебільшень і викривлювань життєвих фактів була б як недосолений борщ. Але велике перебільшення — це те саме, що пересоловвання борщу.

Власне, сатиричні вірші Зої Когут, „Промова” й „Не ми” є таким перебільшенням, як і викривлюванням життєвої правди: „У нас двісті партій”. А боротьба еміграції проти Москви промовами й публіцистикою є для З. Когут „Слова, слова, слова...” Оце і є пересолованням борщу.

Цінна вістка для української бібліографії, що д-р В. Ю. Кисілевський здав до друку „Біографічний словник перших українських поселенців Манітоби 1896—1900”. Словник може стати спонукою для інших країн нашого поселення зробити те саме. Зокрема це потрібне для українських поселенців в Австралії, поки ще не затерлися сліди в Департаменті Еміграції Австралії. Справа шукання українців з еміграційних документів в Австралії надзвичайно ускладнена тим, що більший вплив українців до Австралії відбувся з діпівських таборів на іровських паспортів, у яких багато діпістів подавали таку національність, за належання до якої не грозила депортація до Сов. Союзу.

П. Гуменюк у короткій нотатці „Корінці Сенєки в економії українських піонерів” розповідає про великі початкові бідування перших українських поселенців на колонії Стюартбурн, Манітоба, які рятували своє початкове життя копанням і продажем лікувальних рослинних корінців.

Цікаві статті М. Залозецького „Д-р Лев Бачинський”, д-ра І. Глинка „Недоліки в Офіційному законі про мови”, М. Іванчука спогад „Два млини”, М. Григора „Нерозв’язана проблема українського питання в Польщі”, проф. А. Яковлева „Історичні традиції української державности” й інші.

Альманашна частина календаря „УГ” цікава, але мовного редактора таки дуже потрібно деяким стат-

тям цієї частини. („Вінніпег розсадник нових днів”, „Карнавал на Сенькові”, „Два млини”).

Канадські видання українською мовою майже всі мають мовних коректорів, як це прийнято в усіх англомовних виданнях у світі. А деякі, зокрема католицькі, церковні часописи й далі пишуть такою мовою, якою говорять наші поселенці, засмічені англомовними варваризмами. Бо асимілювати чужі слова з розмовної мови в письмову не кожен уміє. Того зумів dokonати лиш талановитий Ілля Киріак у повісті „Сини землі”. Там асимільовані чужі слова стали кольоритом, вони злилися в один галицько-канадський діалект української мови.

Ст. Радіон

Пошуки за україністикою по університетах світу

Яр. Рудницький. З подорожі довкола світу. (Репортажі). Видання автора, 1972, 201 ст.

В цій книжці проф. Яр. Рудницького вміщено 56 репортажів з його мандрівки по світі. Як український науковець-славіст, він де б не побував, скрізь шукає української культурної людини, української книжки чи її слідів. Скрізь він був і дослідником, і місіонером української науки.

Кидаються у вічі його оригінальні засоби передавання вражень про українську діаспору. Де він побачив щось імпозантне, то свої враження подає простою мовою. А де того не знайшов і не доводилося в репортажі інакше говорити, то описує т. з. „влесовською мовою”. Ця „влесовсько-езопівська” мова, певно, була єдиним виходом із часто незручних ситуацій при писанні репортажів з перебування серед української діаспори. Цю книжку Рудницького з приємністю прочитає кожен, хто хоче порозуміти.

Розділ 21 п. з. „З української правописної африканістики” стане в пригоді кожній редакції часописів, журналів, енциклопедичних видань і кожному працівникові пера.

Усі ми знаємо, який у нас хаос у часописах при транскрипції назв з англійської мови. А з назовництвом африканських народів то й поготів. Про ці народи все більше пишеться в англомовній пресі, а як їх писати українською мовою, немає ніяких норм. І тут стає в пригоді, бодай частинно, оця книжка проф. Рудницького. От кілька прикладів: „(У Марокко), марракеш, марракешець, марракешка, марракешський; Касаблянка, касаблянчанин, касаблянчанка, касаблянський [я сказав би радше „касаблянець, „касаблянка”], Рабат, рабатець, рабатка, рабатський. А далі йдуть такі самі нормативно-правописні форми в назовництві Танжир, Пальми, Тенерифу, Гомери, Лянсароте, Арресіфе, Іфні, Альжирія, Мавританія (не „Мавретанія”, ані „Мавританія”), Малі, Сенегаль, Даккар, Гамбія, Батурст, Капо верде, Конакрі, Ауагудугу, Чад (не Тсад) і десятки інших країн, островів і народів та племен „Чорного континенту”.

Поки не узгоджено норм у транслітерації чужих назв українською мовою, треба орієнтуватися на мовознавців, з яких одним є проф. Рудницький.

А відомості про україністику в багатьох публічних та університетських бібліотеках у різних країнах світу будуть цінним підручним матеріалом усім нашим науковцям, що цікавляться й готові своєю працею й пожертвами книг допомогти там, де мало книжок про Україну, й вислати туди, де їх ще нема, але зацікавлення україністикою існувало, або де дав поштовх до того проф. Рудницький своїми відвіди-

нами університетів і публічних бібліотек.

Ця книжка — це просто незаступний підручник нашим різним фундаціям для за купу відповідної літератури й висилки її на адреси згаданих у цій книжці університетів і публічних бібліотек.

Наша еміграція видає сотки тисяч на менше важливі справи, а на закуп відповідної літератури для високошкільних і публічних бібліотек майже нічого не видає! І саме під цим оглядом книжка Яр. Рудницького „З подорожі довкола світу” повинна розворушити різні фундації, наукові й громадські установи, щоб звернули на цю важливу справу особливу увагу й призначили кожного року по кількасот доларів на закуп і висилку відповідної літератури до університетських і публічних бібліотек в кожній країні світу.

Ст. Радіон

О. С. Бородин і А. С. Бугай. Біографічний словник діячів у галузі математики. Радянська школа, Київ, 1973, 550 ст. Тираж 17,000 прим., ілюс.

Довідник включає математиків і вчених, що працювали чи працюють в ділянках споріднених наук. Він присвячений математикам від найдавніших до наших часів. Упорядкований поазбучно. Розмір окремих гасел різний, найбільше місця присвячено „вітчизняним математикам”, при деяких, зокрема, новіших, подано їх світлини. В гаслах подано ділянки, в яких дані математики працювали та відкриті ними формули. При деяких подано їхні політичні погляди та революційну діяльність.

В опрацюванні цього довідника на сто відсотків застосовано „московський імперський принцип”, який не передбачає місця для українських чи інших математиків по-

чеволених московською імперією країн. Математики, без огляду на національність, які померли перед революцією, вважаються російськими, а математики за советських часів — радянськими. При українських математиках, як Г. М. Попов, Мирон Зарицький, Володимир Левицький, Михайло Кравчук, Микола Чайковський, Йосиф Штокало, Анатолій Скороход, Д. О. Супруненко подано тільки „радянські математики”.

Одинокий вийняток зроблено для Теофана Прокоповича, якого назвали: „одним з визначних діячів науки, культури й освіти на Україні і в Росії”.

Незважаючи на цей підхід, довідник все таки може бути корисний кожному, хто цікавиться історією математики. Роман Верес

Кісь, Я. П. Промисловість Львова в період феодалізму. Вид-во Львівського університету, 1968. 222 ст.

Ця студія, видана скромним накладом у півтори тисячі, займається ремеслом та промисловістю міста Львова від 13 до початків 19 століття.

У вступних розділах автор дає огляд праць давніших авторів, в більшості „буржуазних”, як-от М. Грушевського, закидаючи їм, що вони в своїх студіях поминули соціяльну боротьбу в українських містах, зокрема у Львові, та обговорює використані джерела, як опубліковані, так і архівні, в тому деякі заграничні.

В дальших розділах говорить про розвиток Львова, його населення чисельність, соціяльний поділ, джерела допливу населення, правне становище окремих суспільних верств Львова та енклави на терені Львова, звані юридиками, охоплюючи не раз по кількадесят домів із сотнями мешканців, які належали до шляхти, монастирів та мит-

рополій. Вони не підлягали міській владі, хоч пізніше їх мешканців також притягали до різного рода повинностей.

Дальше автор обговорює розвиток ремесла в місті. Розкопки доказують, що в княжих часах там існували ремісничі верстати. Знайдено залишки гончарських виробів з витисненою емблемою династій Рюриковичів (мабуть, тризубом, чого автор не хоче згадати). Князь Данило, заложивши Львів, закликав з усіх усюдів ремісників: німців, вірмен та інших. Львівські ремісники славилися як першорядні знавці свого діла, тому Казимир Великий, зайнявши Галичину, запросив львівських майстрів розмальовувати краківський королівський замок.

На підставі джерел автор вчислює ремесла, які розвивалися у Львові та характеризує роллю цехів у житті Львова. Коли Галичина потрапила під владу Австрії, австрійський уряд обмежив роллю цехів та допустив до виконання ремесла також нецехових ремісників, а потім, в 1859 році скасував усі цехові привілеї. Бажаючи германізувати місто, уряд стягав до Львова німецьких ремісників.

Праця дає досить виразний образ ремісничого Львова тих часів, коли головну роллю грали цехові організації. Тут автор обговорює окремі групи ремесел: одягову, будівельну, металеву, скріяну, харчову, згадуючи також миловарні й цирульні та показує початки промисловості у Львові.

В останніх розділах автор обговорює класову боротьбу у Львові, міста із шляхтою, міського загалу проти патріциату, ремісників проти купців, боротьбу між цехами і позацеховими ремісниками, класову боротьбу всередині цехів. В книжці є теж мова про становище львівського населення підчас „Весни наро-

дів” та про боротьбу українського населення Львова проти національного та соціального гнету.

Книжка не має бібліографії, але має багато бібліографічних приміток.

Роман Верес

Bulat, John. Illustrated postage stamp history of Western Ukrainian Republic, 1918—1919. Yonkers, N.Y. Philatellistic Publications [с 1973] 96 p. illus., maps.

Відомий український ентузіаст-філіателіст Іван Булат видав унікальний твір з філіателії: „Ілюстровану історію поштової марки Західної Української Народної Республіки (ЗУНР) в 1918—1919 роках”. Твір цей становить основне бібліографічне джерело в цій ділянці. Редактор українського тексту — В. Л. Кіршак, англійський переклад зладив м-р В. Б. Микула, обкладинку оформив мистець П. Холодний. Фотографії виготовила студія Фрід-Люїса. Книжка містить передмову автора з портретом Державного секретаря пошти й телеграфу ЗУНР, Олександра Пісецького, і мапою ЗУНР, репродукціями поштових марок, поштових карток, печаток та бібліографією. Праця має шість розділів: Поштові марки ЗУНР львівське видання, коломийське, румунські військові окупаційні марки на Покуття (ЗУНР), Станиславівське видання, Віденські видання та, на закінчення, розділ про українізацію поштових марок.

Відомо, що на початку в обороті були австрійські поштові марки за — 3, 5, 10 та 20 гелерів з надруком „Західно-Українська Народна Республіка” та гербом-левом, зверненим у ліву сторону. Коли у Львові 1-го листопада 1918 р. українці перебрали владу, то вже 9 листопада діяв Державний секретар пошти й телеграфу. Секретарем був згаданий вже Олександр Пісецький (його заступником був Володимир Го-

ловацький), що доручив зробити надруки ЗУНР на австрійських поштових марках. На стор. 14 автор подає подрібно скільки тих надруків було зроблено. Вже 22 листопада 1918 р. поштовий секретаріат покинув Львів й поселився в Ходорові, хоч уряд ЗУНР 21 листопада 1918 переїхав до Тернополя, а 2-го січня 1919 до Станиславова.

Покуття підлягало тоді Окружній військовій команді УГА в Коломиї із сотником Теодором Примаком на чолі, який дозволив на дальші надруки на австрійських поштових марках вартости 3, 6, 12 та 15 гелерів. Надруки 5 і 10 сотиків виконав поштовий директор Коломиї Івасюк. Румунська військова влада на Покутті тривала до 20 серпня 1919 р. й марки мали окремий надрук.

Але в 1919 р. зроблено в Станиславові на двадцяти різних австрійських поштових марках такий надрук: „Пошта Укр. Нар. Респ.” з відповідною вартістю в шагах. Вкінці докладно обговорено всі чо-

тири види тих видань, зокрема третє, де є надрук З.У.Н.Р. з тризубом посередині. До найкращих випусків належить оригінальний віденський з написом Укр. Нар. Респ. (Західна область) з тризубом, Архангелом Михаїлом та з гербом Галичини левом, на його щиті. Це п'ять марок вартости 10, 20, 50 сотиків та 1 і 10 корон.

Після історії українізації пошти в Галичині по розпаді Австро-Угорщини, автор докладно позбирав печатки всіх поштових урядів ЗУНР та зробив їх список, зібравши 34. Факсиміле печаток доказують де існувала українська влада та її поштовий відпоручник.

Авторові належить признання, що він всі ці речі позбирав та видав окремою книжкою, яка збагатила нашу англomовну україніку, зокрема з ділянки української філятелії. Ця праця є добрим документом, яким наша студіююча молодь може обороняти право України на самостійне існування.

Олександр Соколишин

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Хвальне Редакціє!

Цінний і необхідний журнал „Українська Книга” заповнює дотеперішні в нас білі плями. Адже й крім сторінок бібліографії, цілий ряд проблем і тем в нас немов чекали на цього рода журнал. Але видавництву, мабуть, таки доводиться важкувато в'язати кінці. Якби навіть підвищити передплату, то й для емеритів журнал не буде задорогий. Відборців теж, гадаю, не зменшиться, бо „УК” читають не принагідні, але такі, що знають чому й чого в ній шукають.

Я з цікавістю прочитав інформацію під заг. „Дещо про авторські права”, надруковану в 3-4 числі м. р. Хоч ця інформація не зменшить випадків, що приватні особи часом без узгіднення з авторами, передрукують твори (зрештою, на це

кон'юнктура вже минула), то ця інформація все таки дуже корисна і неодному знадобиться.

Добре також, що Ви помістили в цьому ж випуску „УК” сміливого, із речевими докорами листа п. В. Надраги, щодо „перекабачувань” власних імен і прізвищ та вказали на це лихо читачам. Аби тільки ті докори дійшли до тих, до кого вони стосуються.

Не кожна газета надрукувала б такого листа — щоб не наражуватися на гнів збоку тих, що англізують свої прізвища, а ще більше хресні імена, одержані при хрещенні.

Ми часто закликаємо нашу молодь, щоб зберігала свою національну ідентичність, але в той же час ми ту ідентичність безсоромно самі ж таки замазуємо, „перекабачуючи” свої імена і прізвища на іншомовні. І все це відбувається так, наче б так мало бути.

Ось возьмім повідомлення Виборчої комісії 28-ої Конвенції УНС щодо віддання голосів на кандидатів до Головного Уряду УНС (гл. „Свобода” від 5-го червня ц. р.). В першій (україномовній) колонці тільки три з них осталися Іванами, а шість уже звуться Джани. Подібне діється з іншими іменами, а деколи й дивовижі з прізвищами. А в газеті, мов на глум, на першому пляні товстими буквами написано „І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь...” (Т. Шевченко).

Колись то в „Лісі Микиті” було надруковано (наводжу з пам'яті, тож може не зовсім точно). Був собі Іван Баран, потім став Ванька, далі — Ян, потім — Йоган, а тепер — Джан, та все таки оставсь *баран*. А наш селянин назвав би: польсько-руський рахунковий.

Бувають і такі хитруни, що вже при хрещенні дають дітям англійські імена, щоб не пізнати було їх українського походження, яке, нібито, могло б їм бути перешкодою в їхній майбутній кар'єрі. Але чи це справді так? Чи українське ім'я і прізвище перешкоджає комусь у кар'єрі? Маємо дуже багато прикладів, що ні, зовсім ні. Чимало українських спеціалістів працюють сьогодні на високих американських посадах, хоч своїх імен і прізвищ не міняли.

Свого часу преса інформувала про чужонаціональну етнічну колонію в Туреччині, якій грозить репатріація. Знаючи, що це вихідці з кол. російської імперії, зразу вважали їх за давніх нащадків москалів. Але пізніше показалося, що то були нащадки українського роду. Розпізнали їх якраз по їх менах, як-от Гриць, що найчастіше повторювалося. Але не Гріша, — тільки Гриць. Ось як збереглися вони віками.

І ще одна справа:

Хоч тепер більше їдять, бенкетують, розкошують, а менше цікавляться книжкою, то все таки є в нас особи, родини та установи, що, дбаючи про духовий стан буття, придбали собі чималі книгозбірні, навіть на тисячі томів. Напевно не один з них хотів би те своє надбання відповідно впорядкувати і скаatalogувати, щоб книгозбіркою могли користуватись і зацікавлені сторонні особи і щоб її пізніше можна було своєчасно передати у відповідний фонд.

Це справа наших бібліотекарів, щоб вони випрацювали й запропонували відповідну однородну й найдогіднішу систему каталогування (чи картотекування) таких приватних книгозбірень, від одної до п'ять тисяч назв. Чи не можна було б упростити для цього десяткову систему Дюї?

Як мені витягає, проєкт Б. Романенчука „Описова бібліографія”, надрукований в „Українській книзі ч. 1/1971/1 — може мати тут своє застосування. Ним можна покористуватися для каталогування приватних книгозбірень. А це, в свою чергу, полегшить і вможливить облік-реєстр існуючих в нас приватних українських бібліотек і взагалі видань; сприятиме обігові й попиту книжкових видань, бо любителі книжки радше доповнюватимуть свої бібліотеки, коли вони будуть впорядковані. Більшатиме теж пошана до книжки і хата не буде темнішою, ніж без світла, бо в ній буде рідна книжка.

Остаюсь із щирим привітом

Ваш

Іван Кравчук

БІБЛІОГРАФІЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ. СПОМИНИ

Улас Самчук. На білому коні; спогади з 1939-1943 рр. В-во „Сучасність”, Мюнхен, 1965, 234 ст.

Микола Сергієнко. В кігтях тиранів; спогади українця-червоноармійця. Передмова В. Державина. Вид-во „Дніпрова хвиля”, Мюнхен, 1953, 230 ст.

Микола Сидор-Чарторийський.

Від Сяну по Крим (Спомини учасника III Похідної групи — Південь). Вид-во „Говерля”, Н.Й., 1951, 222 ст.

Микола Сидор-Чарторийський. Між молотом і ковадлом: причинки до історії УПА; спомины (1942-45). Вид. „Говерля”, Н.Й., 1970, 304 ст.

Валентин Сім'яниць. Спогади

Богданівця. Вид. „Червона Калина”, Н.Й., 1963, 123 ст.

М[аксим] Скорупський. У наступах і відступах; спогади. Вид. УВСПілки, Чікаго, 1961, 255 ст.

Микола Спанчак. В'язень Кожухова. Скиталець; спогади учасника визвольних змагань українського народу в 1918 і пізніших роках. Вид. авторове, Вінніпег, 1969, 72 ст.

Спомини чотого Островерха. Хроніка тактичних відтинків УПА „Лемко” і „Маківка” 1944—1948. Вид-во „До зброї”, Мюнхен, 1953, 167 ст.

О. Станімір. Моя участь у визвольних змаганнях 1917-1920; спогади. Вид. автора, Торонто, 1966, 192 ст.

Микола Старовійт. У листопадовому рейді; спомини. [Без вид-ва], Лос Анджелес, 1968, 56 ст.

Лев Стаховський. З венецельського щоденника; спомини. Вид. М. Денисюка, Бу. Айрес, 1953, 86 ст.

Р. Л. Суслик. Криваві сторінки з неписаних літописів (Козацько-хуторянська Полтавщина в боротьбі проти московського комунізму). Вид. автора, Англія, 1956, 337 ст.

П. Таборенко. Панцерний поїзд „Стрілець”; оповідання-спомин з українсько-московської війни [фотопередрук]. Вид. „Говерля”, Н.Й., 1960, 40 ст.

Софія Тобілевич. Рідкі гості; спомини. Передмова Н. Гірняка. Вид-во „Червона Калина”, Н.Й., 1954, 45 ст.

Кость Туркало. Тортури; автobiографія за большевицьких

часів. В-во „Наша батьківщина”, Н.Й., 1963, 202 ст.

Ю[рій] Богатюк. Зимовий похід 1919-1920; спомини. Третє видання. Частина І. Політичний огляд з документами в тексті. В-во Чарторийських, Н.Й., 1966, 99 ст.

С[тепан] Фединяк. Через Кападокію і Понт; спогади з дорожжі. Записки ЧСВВ, Рим, 1957, 78 ст.

Степан Фединяк. Чернеча гора Афон; спогади. В-во ОО-ВВ, Прудентопіль (Бразилія), 1958, 153 ст.

Ю. Федорів. На чернечій горі Атос; записки паломника. Вид. ЛУКЖ, Торонто, 1960, 126 ст.

Анна Франко-Ключко. Іван Франко і його родина; спомини. Вид. Ліги Визволення України, Торонто, 1956, 131 ст.

Я.Хомичів. В степах України (Хроніка наших днів). І частина: Визвольні змагання 1918—1922 рр.; II частина: Під окупацією червоної Москви. Вид-ня авторове, Бу. Айрес, 1955, 349+374 ст.

Степан Хрін. Зимою в бункрі; спогади з УПА. [Без вид-ва й місця друку], На чужині, 1950, 144 ст.

Степан Хрін. Крізь сміх заліза; спогади з УПА. Вид. „Укр. сомістійник”, Мюнхен, 1952, 160 ст.

Панас Хуртовина. Під небом Волині; военні спомини християнина. [Без вид-ва], Вінніпег, 1952, 207 ст.

Лонгин Цегельський. Від легенд до правди; спомини про події в Україні, зв'язані з Пер-

шим Листопадом 1918 р. [Без вид-ва], Н.Й., 1960, 313 ст.

Алла Цівчинська. Незабутне, немеркнуче; повість-спогад про Миколу Зерова. [Без вид-ва], Н.Й., 1962, 63 ст.

Антон Чернецький. Спомини з мого життя. Вид. „Нове слово”, Лондон, 1964, 148 ст.

Євген Чикаленко. Спогади (1861-1907). Вид. УВАН у США, Н.Й., 1955, 502 ст.

Степан Шах. Львів — місто моєї молодости. Спомини присвячений тіням забутих львов'ян. Частина I, II. Вид. „Христ. голосу”, Мюнхен, 1955, 267 ст.

Степан Шах. Львів — місто моєї молодости. Частина III. Цісарсько-королівська Академічна гімназія. Вид. „Християнського голосу”, Мюнхен, 1956, 362 ст.

Дмитро Чуб. В лісах під В'язмою; репортаж-спогади про другу світову війну. Вид-во „Дніпрова хвиля”, Мюнхен, 1958, 108 ст.

Степан Шах. Між Сяном і Дунайцем; спомини, ч. I. Вид. „Христ. голосу”, Мюнхен, 1960, 439 ст.

Микита Шаповал. Гетьманщина і Директорія; спогади. Упоряд. Сава Зеркаль. [Без вид-ва], Н.Й., 1958, 126 ст. [шапірограф. друк].

Микита Шаповал. Щоденник. Ч. I. від 22 лютого 1919 до 31 грудня 1924 р.; ч. II. — від 1 січня 1925 р. до 22 лютого 1912 [!] р. Упорядкував Сава Зеркаль [без вид-ва], Н.Й., 1956, 125 ст. з додатками + 120 ст. і додатки [шапірогр. друк].

Михайло Шарик. Діти війни; спогади в двох частинах. Вид-во I. Тиктора, Вінніпег, ч. I, 1955, 128 ст.; ч. II, 1956, 128 ст.

НАДІСЛАНІ ВИДАННЯ

Ганна Черінь. Хитра макітра; Збірка гуморесок. Вид. „Український Золотий хрест”, [Чикаго, 1974], 319 ст.

Микола Гнатюшак. Державні гроші України 1917—1920 років; ілюстрований історично-іконографічний нарис. Редактор і компілятор Додатку Степан Кікта. Видання Українського музею-архіву, Клівленд, Огайо, 1973, 356 ст.

Степан Кікта. Український музей-архів у Клівленді 1948—1952—1973. Відбитка з Додатку до книжки „Державні гроші України 1917—1920 років” (сторінки 289-314). Випуск ч. 17. Клівленд, Огайо, 1974, 28 ст.

Stepan Kikta. Specialized Catalog of Paper Money of Ukraine 1917—1920 — Spezialisierter Katalog der Geldscheine des Ukrainischen Staates 1917—1920 — Каталог державних грошей України. Published by the Ukrainian Museum — Archives Inc. Cleveland, Ohio, 1974, 20 p.

Микола М. Палій. Сентиментальна Україна; нариси, гумор, сатира. В-во Ю. Середяка, Бу. Айрес, 1974, 126 ст.

Діма. Зустріч років; поезії. [Без вид-ва], Н. Й., 1973, 48 ст.

КУПУЙТЕ Й ЧИТАЙТЕ ВИДАННЯ „КИЄВА”

Поезія:

В. Біляїв. Поліття (1970, 80 ст.)	2.50
М. Зеров. Катаlepsтон. (1951, 80 ст.)	1.50
Е. Маланюк. Влада (1951, 76 ст.)	1.50
Е. Маланюк. П'ята симфонія, поема (1954, 16 ст.)	1.00
О. Черненко. Людина, поема (1960, 62 ст.)	1.50
І. Шанковський. Дисонанси (1961, 85 ст.)	2.00
Слово о полку Ігореві, ювілейне видання з переспівом і передмовою С. Гордицького й ілюстраціями Я. Гніздовського (в твердій оправі, розміру чвірки)	15.00

Проза:

Б. Антоненко-Давидович. Землею українською, мистецькі репорта-	
Р. Гаггард. Дочка Монтезуми; повість, 2 томи (1953, разом 316 ст.)	3.00
жі (1955, 163 ст.), тверда оправа	2.00
В. Марська. Бури над Львовом; повість (1951, 212 ст.)	2.50
Б. Поляннич. Генерал W; шпигунська повість про смерть польського генерала Сверчевського з рук УПА	2.00
Д. Ярославська. Поміж берегами; повість про переміщені особи, „Ді-Пі” (1953, 188 ст.), в твердій оправі	4.00

Драма:

Жан Ануї. Медея; трагедія, в перекладі М. Понеділка (1959, 22 ст.)	1.00
М. Куліш. Народний Малахій; трагедія (1952, 68 ст.)	1.50

Інше:

ЛЬВІВ, літературно-мистецький збірник, в роковини заснування Львова, з ілюстраціями, розміру чвірки, тверда оправа (1954, 212 ст.)	12.00
Азбуковник, енциклопедія української літератури (Б. Романенчук) т. 1. 1969, 475 ст.	13.00